

PhDr. Antonín Rašek

Zpráva týmu Madeleine Albrightové a její širší souvislosti

(Příspěvek „rady moudrých“ [1] k tvorbě nové strategické koncepce Aliance)

Nová strategie Severoatlantické aliance se připravuje již od začátku roku 2009. Generální tajemník NATO Anders Fogh Rasmussen na schůzce ministrů obrany členských zemí v říjnu 2009 v Bratislavě sdělil, že jedním z důvodů, proč Aliance novou strategickou koncepcí nutně potřebuje, je stále větší obtížnost, s níž spojenci v NATO dosahují při posuzování jednotlivých bezpečnostních hrozeb a především reakcí na ně potřebné míry konsenzu. A zvláště zda vůbec na nové a čím dál vážnější, komplikovanější a komplexnější bezpečnostní hrozby reagovat jen vojensky a jak přijatá opatření vysvětlit smysluplně a přesvědčivě občanské veřejnosti. To byl i důvod, proč se vedení Aliance rozhodlo proces přípravy dokumentu co nejvíce otevřít a zahrnout do něho co nejvíce účastníků. Tedy použít participativní metodologii tvorby strategických dokumentů. Proto tato strategie, stejně jako dvě z dosavadních sedmi, nemá být utajována.

To byl i důvod, proč byla na základě rozhodnutí vedení Aliance na summitu v dubnu 2009 ve Štrasburku a v Kehlú vytvořena skupina expertů NATO (NATO's Group of Experts), která se měla na tvorbě nové strategické koncepce podílet. Jejím vedením generální tajemník Anders Fogh Rasmussen pověřil bývalou americkou ministryni zahraničních věcí Madeleine Albrightovou. Ta předložila podkladový dokument pod názvem: „**NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO. 17 May 2010.**“ [NATO 2020: Zajištěná bezpečnost; Funkční zajištění. Doporučení skupiny expertů k nové strategické koncepci NATO. 17. květen 2010.]

Na základě expertního textu generální tajemník Aliance vypracoval zprávu, kterou v červnu 2010 předal vládám členských států k vyjádření a na podzim 2010 připravil pracovní návrh nové strategické koncepce; ta bude konzultována s velvyslanci členských států. Závěrečný návrh bude předložen ke schválení summitu NATO v listopadu 2010.

Podle zadání nová strategická koncepce má vycházet z textu Severoatlantické smlouvy, respektovat její obsah a reagovat na dynamicky se měnící bezpečnostní hrozby. Její základní funkcí je vytvořit koherentní rámec pro rozhodování Aliance na pět, deset či až patnáct let (zvolena na konec byla desetiletá platnost), reagovat na stále nebezpečnější hrozby.

Konkrétně byly uvedeny: energetická a kybernetická bezpečnost, hrozba získání jaderných zbraní teroristy, pirátství, zkušenosti z využití vojenské síly a civilní pomoci v Afghánistánu. Cílem je i výrazně zlepšit komunikaci s veřejností v transatlantickém prostoru. Koncepce musí reagovat na důsledky finanční a ekonomické krize, které nutí vlády členských zemí šetřit i na vojenských výdajích, včetně České republiky. Přitom bychom si měli zachovat dosavadní vojenské kapacity, schopnosti a interoperabilitu.

Diskuze o nové strategické koncepci by měla být i ontologickým zamýšlením nad tím, čím jako členové Aliance jsme, jaké je naše směřování, v jakých teritoriích chceme

operovat, kolik operací různě velkých jsme schopni vést a jaký by měl být poměr mezi vojenskými operacemi a civilní pomocí.

Cílem tohoto textu je seznámit s touto zprávou, reakcemi na ni a posoudit ji v širším kontextu tvorby nové bezpečnostní koncepce NATO a její kontinuity s předcházejícími strategiemi, zvláště z roku 1999.

Strategická koncepce Aliance 1999

Poslední alianční strategie byla přijata v roce 1999. Reagovala na situaci po rozpadu Varšavské smlouvy, SSSR a tzv. socialistické soustavy, a dále na rozhodnutí rozšířit Severoatlantickou alianci o nové členy, poprvé z bývalé Varšavské smlouvy. Nemohla také přehlédnout vysoký počet lokálních válek, ohnisek napětí a rozpadajících se států. Tato strategie se v probíhající diskuzi o nové strategické koncepci převážně hodnotí jako svým způsobem nadčasová a většina bezpečnostních a vojenských expertů se shoduje, že byla koncipovaná dobře, protože umožňovala pružnou reakci na aktuální bezpečnostní hrozby a rizika, která z nich vyplývala. Jako je tomu logicky vždy, ozývali se a ozývají i kritici, kteří jí vytýkali právě tuto pružnost, údajně někdy až neohraničenou. Její zastánci se naopak domnívají, že by si ji měla zachovat, a to zvláště pro stále vyšší nepředvídatelnost bezpečnostního vývoje. To je i důvod, abychom se k této strategii vrátili.

Strategická koncepce Aliance 1999 se především zabývá smyslem a úkoly NATO, strategickými perspektivami, vyvíjejícím se strategickým prostředím, přístupy k bezpečnosti 21. století a vyúsťuje ve směrnici pro jednotky Aliance a principy strategie Aliance.

Aliance podle této strategie měla hrát nepostradatelnou úlohu při konsolidaci a uchování pozitivních změn minulých let a čelit nynějším i budoucím bezpečnostním výzvám. Její úkoly byly proto náročné. Musela zajišťovat společné bezpečnostní zájmy, a to v situaci často nepředvídatelných změn. Dále zachovat kolektivní obranu a posílit transatlantickou vazbu; zároveň zajistit rovnováhu, jež evropským spojencům umožní převzít větší odpovědnost a prohloubit vztahy se svými partnery a připravit rozšíření o nové členy. Především si ale musela uchovat politickou vůli a vojenské prostředky, jež vyžaduje široká škála jejích misí.

To se podle převažujícího mínění, jak se např. ukázalo v diskuzi na Ministerstvu zahraničních věcí v lednu 2010, v podstatě podařilo. Aliance ztělesňovala i transatlantickou vazbu, jíž je bezpečnost Severní Ameriky trvale spojena s bezpečností Evropy. Je to praktické vyjádření účinného kolektivního úsilí členů v podpoře jejich společných zájmů.

K naplnění svého základního smyslu, jako aliance národů oddaná Washingtonské smlouvě a Chartě OSN, NATO plnila tyto základní bezpečnostní úkoly:

Bezpečnost: Vytvářet jeden z nezbytných základů pro stabilní euroatlantické prostředí, založené na zdokonalování demokratických institucí a oddanosti mírovému řešení sporů, v němž žádná země nebude zastrašovat jinou hrozbami nebo užitím síly.

Konzultace: Sloužit, jak je to zakotveno v článku 4 Washingtonské smlouvy, jako přirozené euroatlantické fórum pro konzultace spojenců v jakýchkoli otázkách týkajících se jejich životních zájmů, včetně eventuality vývoje, jež ohrožuje bezpečnost členů, a pro příslušnou koordinaci jejich úsilí v oblasti společného zájmu.

Zadržování a obrana: Zadržování a obrana před jakoukoli hrozbou agrese proti kterémukoli členu Aliance, jak je to stanoveno v článku 5 a 6 Washingtonské smlouvy. V zájmu zvýšení bezpečnosti a stability v euroatlantickém prostoru: Krizové štáby: Být

připraven, případ od případu a při konsenzu, podle článku 7 Washingtonské smlouvy, přispívat k účinné prevenci konfliktů a aktivně se angažovat v krizovém managementu, včetně operací předpokládající překonání krize.

Partnerství: Prosazovat rozšiřování partnerství, spolupráce a dialogu s ostatními zeměmi euroatlantického regionu s cílem nastolit rostoucí transparentnost, vzájemnou důvěru a schopnost připojit se k akci Aliance.

Charakteristika bezpečnostních hrozeb v podstatě trvá: Nehledě na pozitivní vývoj strategického prostředí a fakt, že rozsáhlá konvenční agrese proti Alianci je vysoce nepravděpodobná, možnost takovéto hrozby se v dlouhodobé perspektivě nedá vyloučit.

Bezpečnost Aliance zůstává vystavena rozsáhlé škále vojenských a nevojenských rizik, jež mohou působit v mnoha směrech a často jsou těžko předvídatelná. Tato rizika zahrnují nejistotu a nestabilitu uvnitř a kolem euroatlantické oblasti a možnost regionálních krizí na periferii Aliance, které by se mohly rychle rozšířit. Některé země uvnitř a kolem euroatlantické oblasti čelí vážným hospodářským, sociálním a politickým problémům. Etnická a náboženská rivalita, územní spory, neadekvátní nebo neúspěšné úsilí o reformy, porušování lidských práv a rozpad států může vést k lokální nebo regionální nestabilitě. Výsledek napětí může vést ke krizím, které postihnou euroatlantickou stabilitu, k lidskému utrpení a ozbrojeným konfliktům. Tyto konflikty mohou poškodit bezpečnost Aliance rozšířením do sousedních zemí včetně států NATO, nebo mohou rovněž poškodit bezpečnost dalších států.

Strategie se vyjádřila i ke stále trvajícím problémům: Jakýkoli útok na území spojenců z libovolného směru bude pokryt články 5 a 6 Washingtonské smlouvy. Ať už tak nebo onak, bezpečnost Aliance musí vzít v úvahu globální kontext. Bezpečnostní zájmy Aliance mohou být poškozeny dalšími riziky rozličné povahy včetně teroristických činů, sabotáží a organizovaného zločinu a přerušením toku životně důležitých zdrojů. Nekontrolovaný pohyb velkého počtu lidí, především v důsledku ozbrojených konfliktů, může vytvářet problémy pro bezpečnost a stabilitu Aliance. Uvnitř Aliance existuje příslušný mechanismus pro konzultaci mezi spojenci podle článku 4 Washingtonské smlouvy, jež zahrnuje koordinaci jejich úsilí včetně jejich odpovědnosti vůči rizikům tohoto druhu.

Jistým problémem je respektování širšího pojetí bezpečnosti a budování evropské bezpečnostní struktury, kterou strategie 1999 vymezila takto: Aliance se zaměřuje na široký přístup k bezpečnosti, který vedle nepostradatelného obranného rozměru uznává důležitost politických, ekonomických, sociálních a ekologických faktorů. Tento široký přístup tvoří základ pro to, aby Aliance účinně splnila své základní bezpečnostní úkoly a uspěla v rostoucím úsilí rozvinout účinnou spolupráci s ostatními evropskými a euroatlantickými organizacemi, jakož i se Spojenými národy.

Naším kolektivním cílem je **vybudovat evropskou bezpečnostní strukturu, v níž by se příspěvek Aliance k bezpečnosti a ke stabilitě v euroatlantické oblasti a příspěvek těchto dalších mezinárodních organizací vzájemně doplňovaly a posilovaly**, a to jak při prohlubování vztahů mezi euroatlantickými zeměmi, tak při zvládání krizí.

NATO zůstává základním fórem pro konzultace mezi spojenci a fórem pro dohodu ohledně politik týkajících se bezpečnostních a obranných závazků jeho členů, které vyplývají z Washingtonské smlouvy.

Podobně tomu je, pokud jde o **Rusko**: Rusko hraje v euroatlantické bezpečnosti unikátní roli. V rámci Ustavujícího aktu o vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO

a Ruskem se NATO a Rusko vzájemně zavázaly rozvíjet své vztahy na základě společných zájmů, reciprocitě a průhlednosti s cílem dosáhnout trvalého a komplexního míru v euroatlantickém prostoru, který bude založen na principech demokracie a bezpečnostní spolupráce. NATO a Rusko se dohodly dát konkrétní podobu svému závazku budovat stabilní, mírovou a nerozdělenou Evropu. Silné, stabilní a vytrvalé partnerství mezi NATO Ruskem je zásadní pro dosažení trvalé stability v euroatlantické oblasti.

Strategie NATO 2020

Struktura práce týmu Madeleine Albrightové je jednoduchá. Obsahuje úvod, souhrn výsledků a jako jádro zprávy širší analýzu a doporučení; v závěru je seznam dvanácti členů skupiny a stejného množství jejich poradců; poděkování platí i pro bývalé vysoké vojenské představitele, se kterými tým konzultoval; v závěru je chronologie práce týmu a seznam několika seminářů, konferencí a konzultací včetně lednové konference 2010 v Praze.

Shrnutí výsledků začíná definováním nových hrozeb a potřebou nových reakcí na ně. Vychází z časového určení, že Aliance vstupuje do druhé dekády 21. století jako základní instituce stability v neurčitěm a nepředvídatelném světě. A dále poté z kvalitativního hodnocení, že nadále má dostatečný potenciál důvěry. Role NATO v udržení jednoty, bezpečnosti a svobody v euroatlantickém prostoru a ve světě je nesporná. Přesto současné kladné hodnocení není plnou zárukou do budoucna. Mezi současností a rokem 2020 se mohou objevit nová nebezpečí vyžadující komplexní operace. NATO proto potřebuje novou strategickou koncepci, protože svět se od roku 1999, a zvláště od 11. 9. 2001, významně změnil.

Hlavními hrozbami v nadcházejících deseti letech budou: raketové útoky, napadení teroristickými skupinami, kybernetické útoky, přerušování dodávek strategických energetických surovin nebo námořních dopravních tras. Ohroženy se cítí zvláště země, které nemají k dispozici jaderné zbraně. Tvorba nové strategické koncepce je příležitostí, jak lépe informovat veřejnost o Alianci a posloužit politikům.

Skupina expertů navrhuje, aby se pokračovalo v politice otevřených dveří a mohly přistupovat nové členské země, například z Balkánu a perspektivně Gruzie a Ukrajina.

Jedním z klíčových partnerských vztahů, které NATO má – a zpráva to bere na vědomí – je vztah Ruska a NATO do budoucna: „Vyplývá to z toho, že Aliance má mnoho evropských členů a Rusko je důležitým hráčem evropské bezpečnosti.“

Zpráva expertů se zabývá i raketovým štítem. Měl by být určen především k tomu, aby byla Evropa chráněna proti iránskému raketo-jadernému programu.

Co se týče doporučení expertů NATO budovat protiraketovou obranu ve spolupráci s Ruskem, návrhy mají politickou a technologickou povahu.

Experti upozorňují, že pouze šest z šestadvaceti evropských členů NATO plní své finanční závazky, pokud jde o výdaje na obranu. Odborníci zároveň říkají, že členské země musí tyto náklady zvýšit, pokud má být NATO schopné čelit bezpečnostním rizikům.

Podle generálního tajemníka i členů expertní skupiny má být proces přípravy nadále v celém jejím průběhu nové strategické koncepce maximálně otevřený a transparentní. Aktivní zapojení odborné veřejnosti a nevládních organizací z členských států je vítáno.

Je mnohem pravděpodobnější než v minulosti, že události v jedné části světa mají dopad i jinde; anarchie v jedné zemi může vytvořit příležitost pro teroristy k nalezení bezpečného útočiště, ze kterého mohou působit přes hranice.

Národ, který se vyhýbá respektování globálních norem a projde mu to, vytváří precedens, že jiní by jej v tomto počínání mohli následovat, i další.

Rusko prokázalo zvýšenou ochotu zajistit přepravu dodávek pro leteckou a pozemní přepravu jednotek NATO v Afghánistánu, zapojilo se do jednání o zákazu strategických zbraní a vyjádřilo silný nesouhlas s terorismem, piráctvím a šířením jaderných zbraní do dalších států. Zkušenost však nicméně učí, že vedoucí ruští představitelé a představitelé NATO ne vždy mají na situaci stejný pohled. Moskevští představitelé vyjádřili obavy z minulého a budoucího rozšiřování NATO, spojenci naopak vyjádřili obavy z možného *ekonomického* zastrašování. To vede k napjatým pocitům a podvazuje vzájemnou aktivní a konstruktivní spolupráci NATO a Ruska. Strategická koncepce může pomoci při sjednocování názorů spojenců na Rusko, vyjasnit záměry NATO vůči Moskvě a položit základy další věčné spolupráce. Vzhledem k tomu, že budoucí politiku Ruska vůči NATO je obtížné předvídat, musí spojenci sledovat cíl spolupráce, a zároveň být na pozoru před možností, že by se Rusko mohlo vyvíjet sporným směrem.

Na Blízkém východě bude nadále vliv pokračujícího extremistického násilí, arabsko-izraelské napětí a neochota Íránu splnit rezoluci Rady bezpečnosti OSN týkající se jeho jaderného programu.

Dlouhodobým hlavním zdrojem nestability je soupeření mezi Indií a Pákistánem, a také jaderný program Severní Koreje. Afrika učinila v posledních letech významný pokrok v rozvoji ekonomiky doprovázený úsilím v jednání o občanských nepokojích, šíření nemocí a nízké efektivity vládnutí.

Závěry týmu: Konvenční vojenská agrese proti Alianci nebo jejím členům je nepravděpodobná, ale není ji možné ignorovat. Nejpravděpodobnější hrozby pro spojence v nadcházejících desetiletích jsou útok balistickými jadernými i konvenčními střelami, útoky mezinárodních teroristických skupin a kybernetické útoky různého stupně závažnosti. Dalšími hrozbami je možnost přerušení dodávek energie a dopravy námořními zásobovacími linkami, škodlivé důsledky globální změny klimatu a finanční krize.

Prvořadým úkolem NATO uvedeným v Severoatlantické smlouvě je „v zájmu zajištění svobody, společného dědictví a civilizace svých členů sjednotit své úsilí ke kolektivní obraně a zachování míru a bezpečnosti“. Odborná skupina doporučuje:

- udržovat schopnost odstrašovat a bránit členské státy proti jakékoli hrozbě agrese, čímž by byl potvrzen závazek zakotvený v článku 5 Severoatlantické smlouvy v nezaměnitelné podobě,
- sloužit jako prostředek pro transatlantickou bezpečnost, konzultace a řešení krizí v celém kontinuu problémů, kterým čelí Aliance,
- zlepšovat své schopnosti pro řešení krizí včetně schopnosti identifikovat a posoudit nově vznikající rizika,
- uznat, že EU a Lisabonská smlouva vedou k posílení evropské vojenské schopnosti a velitelských struktur,
- respektovat, že bezpečnost ve světě globálních hrozeb je stále více závislá na dodržování dohodnutých pravidel mezinárodního řádu a pořádku; jednou z priorit NATO by proto mělo být posílení schopnosti OSN plnit své povinnosti,
- plně využít nástrojů OBSE v „měkké bezpečnosti“,
- poskytnout v Radě NATO-Rusko (NRC) fórum pro konzultace, rozhodování a realizaci rozhodnutí; nová strategická koncepce by proto měla schválit politiku, která zajišťuje jistotu pro všechny členy Aliance a konstruktivní zapojení Ruska,

- prohloubit partnerství se zeměmi mimo euroatlantickou oblast tím, že rozšíří okruh sdílených činností.

Velmi důležitá je kapitola Politické a organizační otázky. Od roku 1999 se počet členů Aliance téměř zdvojnásobil. Je konfrontována řadou nových nebezpečí a podílí se na řešení konfliktů ve stále vzdálenějších teritoriích, čímž je její činnost složitější než dříve. Prožila těžkou mezinárodní ekonomickou krizí a dala se cestou politického dialogu a partnerství, které jde daleko za rámec evropsko-atlantické oblasti. Není proto divu, že tyto rychlé změny byly doprovázeny značným vnitřním pnutím.

Nový strategický koncept umožňuje Alianci, aby zhodnotila poslední události a hledala nový konsenzus o klíčových problémech budoucnosti, mezi něž patří:

- poučení z konfliktu v Afghánistánu,
- směrnice pro mise mimo hranice Aliance,
- správní reformy,
- kvalita rozhodovacích procesů,
- politika otevřených dveří,
- role NATO při kontrole konvenčních zbraní.

Pokud jde o poučení z konfliktu v Afghánistánu, NATO převzalo vedení ISAF v srpnu 2003. Od té doby tu početní stavy vzrostly z 5000 na 100 000 vojáků ze čtyřiceti šesti zemí včetně všech členů NATO. Jejím posláním je pomáhat afghánské vládě při výkonu exekutivních funkcí a rozšiřování pravomocí s cílem stabilizovat situaci v zemi a posílit mírovou obnovu a rozvoj. K dosažení těchto cílů provádí Aliance vojenské operace a pomáhá cvičit afghánskou národní armádu a policii. Ačkoli ISAF dosáhla značných úspěchů, utrpěl kvůli počtu civilních obětí i nezmary. Americký prezident Barack Obama vzhledem k blížícím se prezidentským volbám chce začít v polovině roku 2011 vojska z Afghánistánu stahovat, což část amerických generálů považuje za nereálné a neváhají kvůli tomu vzdát se vojenské kariéry.

V budoucnu stejně jako v minulosti by vedoucí představitelé NATO měli mít na paměti dvě zkušenosti: závazky by nikdy neměly překročit to, co Aliance může dělat. Proto by strategická koncepce měla obsahovat jasné priority, především schopnost bránit území Aliance, schopnost vést nejnáročnější mise a reagovat na nepředvídatelné události. NATO však nemůže uspět bez podpory svých členů a mise nemohou trvat příliš dlouho, podpora nemůže být považována za samozřejmost. Strategická koncepce by proto měla zahrnovat soubor pokynů, jak informovat členy NATO o nových misích.

Strategická koncepce by měla schválit dalekosáhlý program reforem k zefektivnění činnosti sekretariátu, revizi finančních pravidel, snížení provozních nákladů a redukci počtu výborů a agentur. Strategická koncepce NATO by měla zdůraznit závazek kontroly konvenčních zbraní v Evropě založený na zásadách vzájemné transparentnosti a zdrženlivosti.

Hlavním limitujícím faktorem bránícím vojenské transformaci byl nedostatek financí na obranu a investice. Rozdíl je především mezi schopnostmi USA a zbytkem NATO. Nová strategická koncepce by měla stanovit směr pro další transformaci NATO a jejich obranných schopností. Vzhledem k povaze moderního bezpečnostního prostředí a omezení fiskálních zdrojů bude NATO potřebovat flexibilní a schopnost udržet vojenské síly, jimiž lze splnit v plném rozsahu cíle Aliance. NATO by si mělo uvědomit,

že kybernetické útoky jsou stálou hrozbou pro bezpečnost Aliance a jejích členů. Velké úsilí by proto mělo být věnováno zvýšení kontroly kritických sítí a poskytnout prostředky na odstranění všech zjištěných problémů. Spojenci by v tomto smyslu měli rozšířit možnosti včasného varování; k tomu by měl být ustaven tým odborníků.

V oblasti energetické bezpečnosti je rozhodující, aby každý stát měl přístup k dostatečným dodávkám energie a měl zajištěnu bezpečnost energetické infrastruktury.

Příprava nové strategické koncepce má zahrnovat reflexi široké škály problémů, mezi které patří především:

- identita Západu ve 21. století a smysl existence a rozvoje NATO,
- postavení NATO v současném mezinárodním prostředí,
- vztahy NATO k jiným mezinárodním organizacím,
- smysl kolektivní obrany a odstrašení,
- role NATO v kontrole zbrojení, odzbrojení a zamezení proliferaci jaderných zbraní,
- vymezení oblastí bezpečnosti, ve kterých se chce NATO angažovat a operovat,
- specifikace bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik,
- další rozšiřování NATO a vztahy s partnerskými a nečlenskými státy včetně Ruska,
- schopnosti a nástroje, které má NATO rozvíjet včetně obranného plánování,
- koordinace nákupů vojenské techniky v rámci NATO.

Nová strategická koncepce a Česká republika

Příprava nové strategické koncepce přichází v době, kdy se Česká republika nachází ve složité situaci, zvláště ekonomické, což se při snižování státního dluhu nemůže nedotknout i rezortu obrany a armády. Někdejší slib vyčleňovat do vojenského rozpočtu 2 % HDP se začíná blížit polovině této hodnoty. Vláda nejspíš vychází z premisy, že ohrožení ekonomické bezpečnosti je neméně vážné jako reakce na bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika. Vypořádat se s touto situací bude úkolem nové exekutivy.

V probíhajících diskuzích se proto objevuje řada důležitých otázek, na které bude třeba přesvědčivě reagovat a odpovědět na ně i občanské veřejnosti:

- Naplnilo se za deset let našeho členství to, co jsme od členství v NATO očekávali?
- Vyvíjí se NATO směrem, který v naší republice považujeme za žádoucí?
- Řeší NATO problémy, které i my považujeme za podstatné?
- Vytváří si NATO schopnosti a nástroje, které odpovídají současnému bezpečnostnímu prostředí a zájmům ČR?
- Je NATO adekvátním rámcem pro bezpečnostně-politické vztahy mezi ČR a USA?
- Jsou členové NATO schopni dohody v zásadních otázkách, které se týkají českých bezpečnostně-politických zájmů?
- Má NATO moderní obranné plánování a zajištěnu teritoriální obranu nových členských států?
- Můžeme se v případě nouze na členství v NATO spolehnout, je článek 5 Washingtonské smlouvy věrohodný, nebo bychom měli usilovat o jeho posílení?

- Jak co nejlépe skloubit členství v NATO a EU po přijetí Lisabonské smlouvy?
- Jakou roli by Česká republika měla hrát v rámci NATO? O co by měla usilovat?
- Co by Česká republika měla od svých spojenců očekávat a co by jim měla nabídnout?

Úroveň veřejné zahraničněpolitické a bezpečnostněpolitické diskuze v České republice, která by se výše uvedenými otázkami kompetentně zabývala, je v posledních letech nízká. Oživil ji jen záměr dislokovat na našem území radiolokátor americké protiraketové obrany a vysílání vojáků do zahraničních misí. Tato tendence je zřejmá především od vstupu země do EU v roce 2004. Zájem médií a politických stran o problematiku NATO a evropské bezpečnosti je nesoustavný. Příprava nové strategické koncepce proto představuje pro českou bezpečnostní komunitu (akademická pracoviště, nevládní organizace) vhodnou příležitost k tomu, aby se pokusila českou zahraničněpolitickou a bezpečnostněpolitickou diskuzi posunout na vyšší kvalitativní úroveň a zapojit do ní subjekty, které se jí dosud účastnily nedostatečně (médiá, poslanci a senátoři, politické strany). Dařilo se to jen zčásti, a to díky jednomu relevantnímu projektu.

Cíle projektu „Nová strategická koncepce NATO: Zájmy a priority České republiky“ jsou tři [2]. Prvním je přispět ke **kultivaci české zahraničněpolitické a bezpečnostněpolitické diskuze** a vnést do práce české bezpečnostní komunity novou kvalitu. Druhým cílem je provést prakticky využitelnou **analýzu témat a problémů, které jsou v souvislosti s přípravou nové strategické koncepce relevantní pro Českou republiku, a identifikovat české zájmy a priority**. Předmětem analýzy a případných doporučení bude také role České republiky v NATO. Vztah mezi ČR a Aliancí je nutné chápat obousměrně – nejen „co může NATO udělat pro nás“ (co by měla nová strategická koncepce obsahovat, aby to vyhovovalo českým zájmům), ale také „co bychom měli udělat pro NATO“ (v jakých oblastech by Česká republika měla změnit svůj dosavadní přístup, aby posílila svou věrohodnost a zvýšila svůj přínos jako spojenec). Třetím cílem je napomoci tomu, aby byla témata související s NATO a s přípravou nové strategické koncepce **lépe a soustavněji reprezentována v českých médiích**. K dosažení těchto cílů byla vytvořena pracovní skupina složená ze zástupců českých akademických institucí a nevládních organizací (think-tanků), které se zabývají problematikou mezinárodní bezpečnosti, transatlantických vztahů a NATO. Pracovní skupina zpracovala sadu doporučení, která byla prezentována těmto uvedeným cílovým skupinám: poslanci a senátoři a jejich poradci a asistenti, odborné komise politických stran, relevantní pracovníci MZV a MO, tištěná a elektronická média.

Ohlasy

Zpráva týmu Madeleine Albrightové vyvolala nejrůznější reakce. Jan Havránek, bezpečnostní analytik spolupracující s Pražským institutem bezpečnostních studií, pod sugestivním, a zároveň ironickým titulkem „I NATO bude mít svůj Lisabon“ [3] ke zprávě týmu pod vedením Madeleine Albrightové napsal, že „má nastínit, jakým směrem se bude Aliance ubírat během následujících deseti let a jaké reformy nezbytně potřebuje. Zejména měl ale překonat krizi důvěry mezi spojenci. To první se podařilo, v případě druhém – svým způsobem důležitějším – už ale není jisté, zda se úspěch dostaví. Klíčové pasáže o kolektivní obraně, vztahu k Rusku nebo o jaderných zbraních jsou psané tak, aby uspo-

kojily všech 28 členů NATO, ale i „další hráče“. Naráží tak na základní problém, jakým je řešení vztahu Aliance a Ruska. „Chronickým problémem rozšířené Aliance,“ podle něho, „jsou rozpory mezi novými a staršími členy v otázkách vnímání hrozeb. Řadu let se například vede diskuze, zda lze politicky motivované útoky na kritickou infrastrukturu (napadení sítě v Estonsku, plynová krize na Ukrajině) vměstnat do klauzule »útok na jednoho – útok na všechny«“. Smutnou skutečností také pro něho zůstává, že „NATO nebylo schopno adekvátně zareagovat na válku v Gruzii (jejíž členství v Alianci bylo pár měsíců před létem roku 2008 na pořadu dne); stejně jako nedokázalo odpovědět na rusko-běloruské cvičení, které koncem minulého roku simulovalo příhraniční zásah v Polsku“. V prvním případě namísto Aliance musela zareagovat Evropská unie.

Kritiky se dostává i Baracku Obamovi, že vyhlásil reset vztahů s Ruskem a snaží se přimět svůj ruský protějšek ke spolupráci v jaderném ozbrojení a Německu volajícím po odstranění taktických jaderných zbraní. I když sám autor přiznává, že „mají už jen symbolický význam, ale stále mohou dost dobře plnit svoji odstrašující úlohu. Středoevropané proto mají dostatek důvodů ptát se, nakolik je NATO schopno poskytnout jim bezpečnostní záruky, jak to myslí s Ruskem a co si hodlá počít s jadernými zbraněmi“. Zpráva NATO 2020 autora neuspokojuje, protože „Moskvu je podle textu nutné zaangažovat v rámci stávající Rady NATO-Rusko. Co se týká jaderných zbraní, hodlá si je Aliance podle zprávy ponechat, dokud budou existovat, ale pokud se spojenci shodnou jinak, je možné tuto politiku změnit. NATO přijme protiraketovou obranu za svou, ale mělo by se ubírat cestou Obamových plánů a nikoliv po stopách jeho předchůdce“. Autor své stanovisko shrnuje: „Pro tuto chvíli jsou takové formulace přijatelné. Od nové strategické koncepce NATO bychom ale měli vyžadovat vizi, jež přetrvávající nejistoty definitivně vyvrátí. Pokud by totiž měly vytvářet napětí i po podzimním summitu v portugalské metropoli, hrozí nebezpečí, že Aliance nadále zůstane vnitřně oslabená. A v budoucnu ztratí význam.“

Jiří Schneider, taktéž z Pražského institutu bezpečnostních studií a nyní první náměstek ministra zahraničních věcí, [4] reaguje na zprávu následovně: „Diskuze o novém strategickém dokumentu Aliance je příležitostí jak pro českou bezpečnostní komunitu, aby dohnala nedostatečnou debatu o smyslu našeho členství v NATO, tak pro širší veřejnost, aby se blíže seznámila s principy fungování Aliance. Deficit informované bezpečnostní debaty se nám v posledních letech opakovaně vracel při jednání o podílu na aliančních misích i při debatě o zapojení do protiraketové obrany.“ Autor hodnotí zprvu zprávu vysoce kladně: „Strategická koncepce je výkladem toho, co znamená Washingtonská smlouva v aktuálních bezpečnostních podmínkách. Podobně jako slavná Harmelova zpráva z roku 1967 i zpráva Madeleine Albrightové a jejího týmu znovu potvrzuje platnost základního úkolu Aliance poskytovat kolektivní obranu svým členům.“ Ale zároveň se zmiňuje o dvou částech Aliance: „Nové ujištění o platnosti tohoto závazku je první důležitou zprávou nejen pro naši zemi a další ‚mladší‘ spojence ale též i pro ‚staré‘ členské země.“ Autor se také věnuje Rusku: „Zpráva velmi realisticky a plasticky popisuje vztah NATO a Ruska. Obě strany mají zájem na spolupráci a partnerství, a zároveň mají vzájemné pochybnosti o záměrech druhé strany. Na ruské straně to lze názorně demonstrovat na nejnovější vojenské doktríně, která rozšiřování vlivu NATO v postsovětském prostoru vnímá jako nebezpečí, ale zároveň jedním dechem deklaruje potřebu partnerských vztahů Ruska s NATO. Nelze se divit, že podobně ambivalentní vztah mají i členské státy NATO. Autoři zprávy dobře vystihli potřebu potvrdit základní poslání Aliance v oblasti kolektivní obrany. Bez tohoto ujiš-

tění nelze očekávat, že spojenci budou bezvýhradně podporovat potřebnou spolupráci s Ruskem v oblastech společného zájmu.“

Jiří Schneider naráží i na další slabá místa Aliance: „Zpráva expertů upozorňuje na nebezpečí nedostatku zdrojů, krácení výdajů na obranu v Evropě. Už dnes většina evropských spojenců nemá dostupné zdroje, aby svou bezpečnost zajišťovala autonomně a v důsledku ekonomických problémů to platí dvojnásob. Kamenem úrazu pro ty spojence, kteří jsou zároveň členy Evropské unie, je možná duplicita obranných iniciativ v EU a NATO. Vzhledem k dosud vnitřně ‚neusazené‘ situaci po přijetí Lisabonské smlouvy je příznačné, že vztahům EU a NATO se zpráva expertů věnuje minimálně. Míč je na straně EU.“

Dotýká se i velmi delikátních problémů: „Zpráva doporučuje chápat NATO jako ‚regionálního hráče na globální scéně‘. NATO není a nechce být ‚globálním policajtem‘. Na druhé straně zpráva vyjadřuje vědomí, že ve vzájemně propojeném globalizovaném světě nemůže NATO obranu před možnými ohroženími jednoduše geograficky vymezit severoatlantickým prostorem.“ Je zřejmé, co autora nejvíce uspokojuje: „Zpráva dává jasné slovo v oblasti jaderné politiky: jakákoli změna rozmístění jaderných zbraní v Evropě by měla být konsenzuálním rozhodnutím všech spojenců.

Snižování významu jaderných zbraní, o něž usiluje americká administrativa, by mělo jít ruku v ruce s budováním aliančního protiraketového štítu. V tomto bodě zpráva sice předjímá zatím neexistující shodu mezi spojenci, ale je v souladu s dosavadním postojem české vlády, která usilovala o to, aby protiraketová obrana byla projektem v rámci NATO.“

„Testem toho, jestli se dá protiraketová obrana budovat v nějakém širším rámci, bude to, zda NATO na summitu v Lisabonu bude akceptovat myšlenku budování protiraketové obrany Aliance jako celku,“ domnívá se Jiří Schneider.

K problematice štítu se vyjádřil i senátor za ODS a nyní ministr obrany Alexandr Vondra: „Tento raketový štít je především určen k tomu, aby byla Evropa chráněna proti iránskému raketovému či jadernému programu. A v tomto je Rusko s námi na jedné lodi a mělo by se k tomu postavit čelem.“ [5]

Alexandr Vondra se vyjádřil i k výši vojenských rozpočtů: „Je to jedno z bolavých míst Aliance. Na jedné straně jsou Spojené státy, Velká Británie a několik málo dalších členů, kteří vydávají dvě nebo více procent HDP. Pak jsou zde ti, kteří se takzvaně vezou jako černí pasažéři. Má-li Aliance do budoucna soudržně fungovat, takový rozdíl není možný. Ano, nyní je ekonomická krize, ta ale nebude trvat věčně.“

Problematice zprávy „rady moudrých“ se věnuje i Ladislav Balcar, [6] který se již v úvodu svého článku mylí, když píše: „Severoatlantická aliance disponuje více než dvěma miliony vojáků“, protože nedisponuje žádnými, je odkázána na to, jaké kontingenty jí jednotlivé státy dobrovolně poskytnou. Jinak by neměla takové potíže s vysíláním vojáků do misí, zejména do Afghánistánu, jaké v současné době má. Např. kvůli tomu padla holandská vláda a Kanada se pro vysoké ztráty rozhodla své vojáky odtud stáhnout. Nový britský premiér David Cameron se po tajné návštěvě Afghánistánu rozhodl tu již počty vojáků nezvyšovat a tehdy ještě kandidát a nyní polský prezident Bronislav Komorowski bezprostředně před druhým kolem voleb slíbil vojáky z Afghánistánu také stáhnout.

Nemluvě o tom, jestli Ladislav Balcar počty vojáků zemí Aliance dobře počítal, tolik jich rozhodně nemají. Stejně je daleko od pravdy, že by NATO vládlo „mohutným technologickým potenciálem a zdroji“, těmi disponují jen USA, ostatní členské země Aliance za nimi zaostávají několik desítek let. (Např. bývalý náměstek ministra

zahraničí a velvyslanec se zvláštním posláním Otto Pick je přesvědčen, že zaostávání lze odhadnout zhruba na 35 let.) Až úsměvné je Balcarovo tvrzení, že alianční potenciál přesahuje hodnotu „31 trilionů dolarů“, kde si nejspíš plete, že miliarda je v americké angličtině bilion a bilion je trilionem.

Mylně je i tvrzení, že tým pod vedením bývalé ministryně zahraniční Madeleine Albrightové vypracoval pro Alianci „návrh její strategické koncepce pro příští desetiletí“, protože jde pouze o podkladovou studii, kterou naše ministerstvo zahraničí nepovažuje za oficiální dokument, a proto ji ani nepřeložilo do češtiny. Jde jen o analýzu a doporučení. Nejedná se také o dílo „vojenských a politických expertů“, protože vojáci – většinou bývalí – tu byli pouze v roli poradců.

To jsme se zatím vypořádávali s prvními dvěma větami článku. Pokud bychom tak činili dál, nebyla by to publicistická polemika. Proto jen k nejdůležitějšímu.

Byli bychom povděční, kdyby zpráva týmu Albrightové byla „významným příspěvkem k překlenutí názorových rozdílů, které mají buď transatlantický charakter, či plynou z rozdílných historických zkušeností, jak je to markantní zejména mezi starými členy NATO a jeho novici“. Ty rozdíly jsou hlubší. Zejména je odlišná bezpečnostní politika Evropské unie a Spojených států, kde se nově Obamově administrativě ještě nepodařilo zcela se zbavit důsledků Bushovy preventivní strategie preemptivního charakteru, která nejdrastičtěji doznívá právě v Afghánistánu. Konečně aktuálně uvidíme, bude-li mít studie NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO vliv na část koaliční smlouvy a následně vládní prohlášení české vlády v oblasti zahraniční politiky a bezpečnosti. Konkrétně řečeno, jak se straniční experti a politici vyrovnají např. se vstřícným postojem k Rusku prezentovaným nejen v této studii, ale vyjádřeným mnohokrát i generálním tajemníkem Aliance Andersem Fogh Rasmussenem i americkým prezidentem Barackem Obamou. A vůbec jaký bude mít k nové americké administrativě vztah naše nová koalice, jejíž představitelé se netajili kritickými postoji k ní.

„Dokument ujišťuje, že NATO zůstane nadále obrannou organizací,“ cituje Ladislav Balcar dokument. Jenže existuje-li v Alianci nějaký vážný problém, je to právě **proporce mezi obrannou a bezpečnostní funkcí**, tj. nutnost stanovit, jaká opatření pro naši i celkovou euroatlantickou obranu je třeba udělat, protože zjevně převážila pozornost zahraničním misím a z národních armád se postupně stávají ne obranné, ale expediční sbory. Nyní lze vytvářet armádu obrannou jen těžko, bylo by nutné identifikovat konkrétního nepřítele, proti kterému se chceme bránit, i získat finanční prostředky. Lze jen v rámci obranné strategie konstruovat prognostické modely budoucích bezpečnostních situací a jak by vzhledem k nim měla vypadat armáda. A na velitelsko-štábních cvičeních takové situace simulovat. S výhledem tří až pěti let, ne dvaceti, jak tvrdí někteří představitelé rezortu obrany, že lze věrohodně říci, že vážnější hrozba neexistuje. Je jí také možné moderními prostředky a zpravodajsky včas identifikovat a poté se připravit.

Autor by měl i opatrněji zacházet s článkem 5 Washingtonské smlouvy. Uvádí totiž, že bude „poskytovat pomoc kterémukoli členu, vůči němuž bude podniknuta agrese“. Někteří bezpečnostní a vojenští experti požadují posoudit adekvátnost Severoatlantické smlouvy dnešním podmínkám. V prvé řadě to znamená možnost změny čl. 5 Severoatlantické smlouvy. Ten až příliš nezávazně zní:

Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo v Severní Americe, bude považován za útok proti všem stranám, a z tohoto důvodu

se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá ze smluvních stran uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, ve smyslu ustanovení článku 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost v severoatlantické oblasti.

V Lisabonské smlouvě je povinnost pomoci vyjádřena zcela pregnantně: *Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů. Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států. Závazky a spolupráce v této oblasti jsou v souladu se závazky v rámci Organizace Severoatlantické smlouvy, která zůstává pro ty členské státy, které jsou jejími členy, základem jejich společné obrany a forem pro její provádění.*

Kritici považují za nutné, aby článek 5 Severoatlantické smlouvy byl stejně závazný jako příslušný text v Lisabonské smlouvě. Nebude to jednoduché, jeden z dokumentů spojených závazně s americkou ústavou zakazuje, aby se Spojené státy předem zavazovaly někomu v případě ozbrojeného konfliktu pomoci. Aliance by také měla být opatrnější, pokud jde o celosvětové působení a ochranu energetických zdrojů. Už kvůli tomu padl německý prezident.

Agenturní zpravodajství v Bruselu [7] vydalo ke zprávě týmu Madeleine Albrightové tuto informaci:

„NATO by mělo rozšířit vztahy s Ruskem, čelit hrozbě ze strany íránského jaderného programu a vyhrát válku v Afghánistánu. Závazkem Aliance je vybudovat takový Afghánistán, v němž bude panovat stabilita, a který nebude sloužit jako platforma pro mezinárodní teroristické aktivity. NATO by se zároveň mělo zaměřit na zlepšení vztahů s Moskvou, která pomáhá se zásobováním spojeneckých jednotek v Afghánistánu. Užší spolupráce mezi Ruskem a Aliancí by se měla soustředit na boj proti terorismu a drogám, na protiraketovou obranu a námořní bezpečnost...“

Protiraketová obrana je neefektivnější, pokud je společným podnikem. Kooperace mezi NATO a jeho partnery – zejména s Ruskem – je vysoce žádoucí. Dokud budou existovat jaderné zbraně, mělo by NATO udržovat zabezpečené a spolehlivé jaderné síly. NATO by také mělo zajistit bezpečnost všech svých členů a pokračovat v tzv. politice otevřených dveří, tedy přijímání nových členských zemí. Aliance by se také měla zaměřit na překonání sporů mezi USA a evropskými zeměmi. Zatímco Washington podporuje zdůraznění role NATO, evropské státy upřednostňují tradiční defenzivní roli.“

Je tedy patrné, že zpráva týmu i diskuze o ní včetně obecného diskurzu o nové strategické koncepci poskytují prostor, jak identifikovat ve vztahu k Alianci i naše národní bezpečnostní zájmy.

Nová národní bezpečnostní strategie Spojených států

Problematikou nové národní bezpečnostní strategie USA (NBS) je nutné se zabývat zvláště proto, protože bude mít vliv na tvorbu nové strategické koncepce NATO. NBS má být přijímána každoročně, ale tato frekvence není vždy dodržována. [8] Americká NBS je svým širokým tematickým obsahem spíše národní strategií Spojených států.

Barack Obama si nadále přeje Ameriku, která bude mít ve světě vedoucí roli, nevzdává se tzv. *leadershipu*. Chce jej však udržovat a rozvíjet jinými prostředky než jeho předchůdce George W. Bush. Proto postupně opouští jeho preventivní strategii preemptivního charakteru, kdy si Američané své protivníky de facto určovali sami, jako to bylo v případě Iráku a Afghánistánu. Američané si chtějí udržet vojenskou převahu jak v jaderných zbraních, tak konvenčních. Stejně jako za prezidenta Bushe nechtějí dopustit, aby někdo dosáhl jejich síly, s níž by se těžko vyrovnávali.

Spojené státy pokračují v dosavadním trendu, v němž vzestupný význam mají noví aktéři, především Čína, Rusko a Indie. Evropa jistým způsobem ustupuje do pozadí. Ne však zcela, zvláště pro spojenecké závazky v Severoatlantické alianci, kde je pro USA prioritní. Ne již v ekonomické oblasti, kde dominuje G 20.

Spojené státy chtějí posilovat světové instituce včetně důležitosti OSN, na druhé straně je z NBS zřejmé, že preferují bilaterální vztahy. Z tohoto hlediska je výstražné, že nevěnují vážnější pozornost Evropské unii, ale dávají přednost úzké s pravidelné spolupráci s Velkou Británií, Francií a Německem.

Za hlavní bezpečnostní hrozby Američané považují terorismus, jaderné zbraně v rukou nedemokratických zemí a teroristů, kyberterorismus, devastaci životního prostředí a nebezpečí pandemií. Mění se však reflexe terorismu, který je chápán jako specifická taktika konkrétních organizací jako je Al-Ká'ida.

Analýza textu ukazuje, že by NBS mohla mít na novou bezpečnostní strategii NATO spíš pozitivní vliv, a to zvláště pro jistý ústup od preemptivní strategie a šíření demokracie ve světě.

Závěr

Příspěvek tzv. „skupiny moudrých“ k tvorbě nové strategické koncepce Severoatlantické aliance se očekával s jistou rezervovaností. Vedení Aliance tento text představilo veřejnosti 17. května 2010 v Bruselu. Klíčový dokument měl podle zadání definovat strategické směřování Aliance v budoucích zhruba pěti, deseti, dvaceti letech. Zvolena byla středová varianta, podobně jako tomu bylo s délkou působení strategie Aliance z roku 1999. Zprávu osobně představila vedoucí expertní skupiny Madeleine Albrightová spolu s generálním tajemníkem NATO Andersem Fogh Rasmussenem v Bruselu.

Zhruba šedesátistránkový dokument pod prognostickým názvem NATO 2020 shrnuje historické úspěchy NATO za dobu své více než šedesátileté existence a připomíná základní hodnoty a neměnné základy, na nichž Aliance existuje a trvá. Zároveň kriticky varuje, že tyto úspěchy nejsou automatickou zárukou do budoucna. V textu jsou uvedeny hrozby, kterým Aliance bude čelit v budoucích deseti letech do roku 2020, jak se platnost nové strategické koncepce předpokládá.

Zpráva klade důraz především na veřejnou podporu Alianci a jejím zahraničním operacím. Autoři přiznávají, že přes výraznou aktuální angažovanost Aliance, její obranná hodnota je mnoha lidem méně zřejmá, než tomu bylo v minulosti. To je podle expertů riziko, které vede k nižší veřejné podpoře, a tím i ochotě vynakládat příslušné finanční prostředky k výkonu její funkce, což na konec může vést i k podvázání alianční akceschopnosti.

Za této situace se nelze divit, když experti zdůrazňují, že Aliance musí ve své nové strategické koncepci hledat a najít adekvátní rovnováhu mezi odpověďmi na nové výzvy,

adaptaci na nové prostředí a setrvání na původních závazcích a ideálech již historicky stmelujících Alianci.

Kromě platného obsahu alianční strategie z roku 1999 zpráva upozorňuje na dalších nových patnáct oblastí, kterým se Aliance musí věnovat a uvést ve své nové strategické koncepci. Na prvním místě je to poučení z řešení konfliktu v Afghánistánu a budování nových vztahů s Ruskem. V prvním případě zvláště pokud jde o stanovení pravidel pro operace mimo alianční území.

Pokud jde o působení Aliance, je tu striktní vymezení: „NATO je regionální, nikoli globální organizací.“ Tzn. signalizuje, že alianční autorita a zdroje jsou limitované a NATO by nemělo zajišťovat zahraniční mise, které mohou úspěšně zvládnout jiné instituce a země.

Expertní skupina se vyjádřila i k protiraketové obraně: „Protiraketová obrana je nejefektivnější, je-li společným projektem, proto je vysoce žádoucí spolupráce napříč Aliancí a mezi NATO a jejími partnery.“ Rasmussen k tomu při představení zprávy dodal: „Aliance musí zajistit bezpečnost všech svých členů. Potřebujeme reálnou ochranu proti reálným hrozbám, proto potřebujeme i efektivní protiraketový obranný systém, který bude pokrývat občany ve všech členských státech Aliance.“ Na rozdíl od expertní skupiny se však generální tajemník domnívá, že Aliance musí být schopna účinně působit i mimo severoatlantické teritorium. V žádném případě nechce a nebude hrát světového čteníka.

Ve zprávě je i stanovisko k rozmístění jaderných zbraní v Evropě: „Dokud existují jaderné zbraně, mělo by NATO udržovat jaderné síly.“ NATO bude nadále prosazovat politiku „otevřených dveří“, přijímat nové členy. Nová strategie by měla připravena čelit novým hrozbám, jakými např. jsou kybernetické útoky.

„Poslední koncepce byla přijata před deseti lety. Od té doby se NATO početně zdvojnásobilo, přibýlo misí a hrozeb, které si předtím nikdo nedokázal představit,“ uvedl generální tajemník Anders Fogh Rasmussen. Do diskuze o dalším směřování NATO a nových výzvách se mohl během roku zapojit prakticky každý prostřednictvím zvláštního fóra na internetu. V minulosti, v dobách studené války, byly přítom strategické koncepty převážně přísně tajné. Tento je ze sedmi dosavadních třetím otevřeným.

Známý rozhlasový komentátor Zdeněk Velíšek se jako řada jiných zamýšlel nad vystoupením americké ministryně zahraničních věcí Clintonové. Na prvním místě je nutné chápat bezpečnostní situaci v širších souvislostech, než je válka v Afghánistánu. „Evropa se zdá v současné době unavená z atmosféry válčení, která se zahnízdila v euro-americkém prostoru už na počátku tohoto desetiletí, po 11. září. Veřejnost evropských zemí ji nevnímá jako opodstatněnou, nevidí k ní a k jejímu udržování bezprostřední důvody. To reflektuje také část evropského politického spektra. Kromě toho si je nejistá správností role NATO v Afghánistánu.“

Na novou strategickou koncepci, která by pozvedla účinnost Aliance jako strážce bezpečnosti atlantického prostoru a pozic západních demokracií v dnešním ne příliš přátelském světě, se tedy může objevit řada rozdílných názorů. Tím spíš, že Evropu zaměstnávají v této chvíli jiné obavy, než ty, na něž bude reagovat nová strategie NATO. Evropa žije obavami z recidivy krize a z nezaměstnanosti, která v propojených ekonomikách hrozí dominovým efektem. Přesto si měla politická Evropa víc všimnout poselství, které jí z washingtonského semináře adresovala americká administrativa ústy své ministryně zahraničí. Její projev obsahoval látku k zamýšlení. Konstatovalo se v něm,

že rizika, kterým v jednadvacátém století bude či vlastně už je vystaven euroatlantický prostor, si od strategií vyžádají jiné než striktně vojenské myšlení. Clintonová se přidala k těm, kdo už dávno říkají, že cestou k překonání budoucích rizik není příprava na války, které už byly. Tedy na takové, jaké už byly vybojovány a na jaké byly ušity minulé strategické koncepce.

Clintonová tuto myšlenku především aplikovala na strategii intervence v Afghánistánu, kde položila důraz na nevojenské cíle, na spolupráci NATO s orgány OSN a s jinými složkami mírových sil, na práci s civilním obyvatelstvem. Šla ale mnohem dál a mimo Afghánistán: zdůraznila stále reálnější riziko kybernetické a energetické agrese. Samozřejmě k tomu přiřadila možné využití jaderných zbraní mezinárodním terorismem. A podtrhla fakt, že hranice států nevymezují už vůbec prostor, odkud lze očekávat úder toho či onoho druhu.

Jenomže tato argumentace ji přivedla zpět k vojenským aspektům případných budoucích hrozeb a případných konfrontací. Dlouze hovořila o protiraketové obraně a v této souvislosti o Rusku: *Když se Rusko rozhodne s námi na tomto poli spolupracovat, bude se bezpečnost zaručená systémem protiraketové obrany vztahovat i na ně a Rusko navíc přispěje k vybudování vzájemné bezpečnosti. Potřebujeme, aby se Rusko stalo partnerem našeho úsilí o vybudování protiraketové obrany a o dodržování dohody o nešíření jaderných zbraní. Vyzýváme Rusko, aby se zúčastnilo vývoje systému protiraketové obrany, který by byl schopný ochránit občany Evropy i Ruska.*

To jsou věty z projevu Hillary Clintonové. Nejen v NATO a v Evropské unii, i v jednotlivých evropských zemích, i u nás, měl asi projev Hillary Clintonové z 23. února vzbudit trochu větší pozornost ... Evropu unavily [Spojené státy] tím, že ji neustále staví před oči potenciální ohrožení jako hlavní realitu současnosti. A že jí tím tak trochu berou naději na multipolární svět, svět schopný bránit se globálním rizikům globální spolupráci. Euroamerické společenství je pro záchranu pozic západní civilizace v zítřejším světě nepostradatelné. Stálo by ale za úvahu, zda by nebylo dobré mu vnuknout jiného ducha.“ [9]

Text byl zpracován v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] **Členové odborné skupiny NATO:** předsedkyně Madeleine K. Albrightová (Spojené státy), místopředseda Jeroen van der Veer (Nizozemsko). Členové: velvyslanec Giancarlo Aragona (Itálie), velvyslankyně Marie Gervais-Vidricaire (Kanada), Rt.Hon. Geoff Hoon MP (Spojené království; do 24. března 2010), velvyslanec Ümit Pamir (Turecko), velvyslanec Fernando Perpiñá-Robert Peyra (Španělsko), velvyslanec dr. Hans-Friedrich von Ploetz (Německo), pan Bruno Racine (Francie), prof. Adam Daniel Rotfeld (Polsko), velvyslanec Aivis Ronis (Lotyšsko; do 05.5.2010), velvyslanec Yannis-Alexis Zepos (Řecko). **Poradci:** a) *civilní:* dr. Ronald Asmus, výkonný ředitel, Transatlantické centrum německého Marshallova fondu, Brusel, dr. Hans Binnendijk, viceprezident pro výzkum a ředitel Ústavu pro národní strategická studia, National Defense University, Washington, dr. Stephen Flanagan, předseda Kissingerova Centra pro strategická a mezinárodní studia ve Washingtonu, Camille Grand, ředitelka Nadace pro strategický výzkum, Paříž, dr. Karl Heinz Kamp, ředitel výzkumného oddělení obrany NATO College, Řím, James O'Brien, Albright Stonebridge Group, Thomas Valášek, ředitel zahraniční politiky a obrany, Centrum pro evropskou reformu, Londýn, Max Valstar, asistent místopředsedy, Fariba Yassaee, viceprezidentka Albright Stonebridge Group, dr. Jamie Shea, ředitel pro strategické plánování, Antonio Ortiz, politický poradce, Lt.Col. Emmanuel Charpy, politický

poradce; b) *vojenští*: admirál Giampaolo Di Paola, předseda vojenského výboru NATO, admirál James G. Stavridis, vrchní velitel spojeneckých sil v Evropě, generál Stéphane Abrial, nejvyšší velitel spojeneckých sil pro transformaci, generál George A. Joulwan, bývalý nejvyšší velitel spojeneckých sil v Evropě, generál Klaus Naumann, bývalý předseda vojenského výboru, admirál John R. Anderson, bývalý vrchní velitel generálního štábu, generál Bantz Craddock, bývalý vrchní velitel spojeneckých sil v Evropě, generál Raymond Henault, bývalý předseda vojenského výboru, admirál Willy Herteleer, bývalý náčelník obranného štábu, generální Sergiu Medar, bývalý ředitel vojenského zpravodajství, Lt.Gen. Yilmaz Oguz, bývalý vojenský turecký představitel v NATO, generál sir John Reith, bývalý náměstek nejvyššího velitele spojeneckých sil v Evropě a generál sir Rupert Smith, bývalý náměstek nejvyššího velitele spojeneckých sil v Evropě. Spolupracoval též generál Franciszek Gągor, náčelník generálního štábu polských ozbrojených sil, který tragicky zahynul při havárii letadla prezidenta Lecha Kaczyńskiego ve Smolensku.

- [2] V průběhu své práce odborná skupina využívala poznatky z pravidelných setkání s vojenskými úřady NATO. Organizátorem projektu je Jan Jireš z PCTR (Prague Centre for Transatlantic Relations), CEVRO Institut, School of Political Studies, <http://nato-2010.webnode.cz/o-projektu/>.
- [3] HAVRÁNEK, J. I NATO bude mít svůj Lisabon. *hn.ihned.cz*, 21. 5. 2010; Pražský institut bezpečnostních studií (PISS – Prague Security Studies Institute).
- [4] SCHNEIDER, J. Rada moudrých navrhuje, aby NATO nadále bylo pilířem evropské obrany. *hn.ihned.cz*, 24. 5. 2010.
- [5] Nová strategie NATO: Experti navrhují rozšířit spolupráci s Ruskem. *ČRo-Radiožurnál*, 17. 5. 2010.
- [6] BALCAR, L. NATO v příštím desetiletí: expanze do světa. *Literární noviny*, 23/2010, s. 8.
- [7] Brusel 17. 5. 2010, 13:54:57.
- [8] Podle zákona má předkládaná národní bezpečnostní strategie obsahovat zevrubný popis a diskuzi, a to: (i) *celosvětových zájmů, cílů a úkolů, které jsou životně důležité pro Spojené státy*, (ii) *zahraniční politiku, celosvětové závazky a obranné kapacity nezbytné k odstranění agrese a implementaci strategie národní bezpečnosti Spojených států*, (iii) *navrhované krátkodobé i dlouhodobé využití politických, ekonomických, vojenských i jiných složek moci Spojených států tak, aby chránila a podporovala americké zájmy a dosáhla úkolů stanovených výše*, (iv) *odpovídající kapacity, které budou Spojené státy potřebovat k provádění svojí národní bezpečnostní strategie, včetně zhodnocení vyváženosti těchto kapacit*. Poslední část příslušného paragrafu Goldwater-Nicholsova zákona požaduje, aby předkládaná zpráva rovněž obsahovala *takové jiné informace, které mohou být nezbytné, aby pomohly informovat Kongres ve věcech spojených se strategií národní bezpečnosti Spojených států*. Zdroj: powerpoint Jana Ludvíka z jeho přednášky 3. 6. 2010 ve Středisku bezpečnostní politiky CESES FSV UK.
- [9] VELÍŠEK, Zdeněk. NATO: Nová strategie, nebo raději nové myšlení? *ČRo 6*, 1. 3. 2010, http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/701198.

ČLÁNEK 5

Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo v Severní Americe bude považován za útok proti všem stranám, a z toho důvodu se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá ze smluvních stran uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, ve smyslu ustanovení článku 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantické oblasti.

Každý takový útok a veškerá opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

**Severoatlantická smlouva
Washington DC, dne 4. dubna 1949
Příručka NATO, Brusel: Office of Information and Press, 2001**